

کتاب‌شناسی فلسطین

○ حسین فعال عراقی نژاد

اولیه در طلیعه این دوره، فهرست انتشارات ناشران بود.^۱

در دوره معاصر با توجه به رشد روزافزون کتاب و چاپ و نشر هزاران کتاب با موضوعات گوناگون، نیاز به کتاب‌شناسی و فهرست نگاری ضروری‌تر می‌نماید. و از این رو هر روز ما شاهد چاپ و نشر کتاب‌شناسی‌ها و فهرستواره‌های جدید می‌باشیم که از جمله این کتاب‌شناسی‌ها که به تازگی چاپ و وارد بازار کتاب گردیده می‌توان به کتاب‌شناسی فلسطین از مرکز مطالعات فلسطین اشاره کرد.

از میان فعالیت‌های مطالعاتی موجود، قضیه فلسطین و مسأله صهیونیسم جایگاه خاصی در عرصه سیاست و دیانت این کشور داشته که کتاب‌شناسی آن یقیناً فواید فراوانی در بر خواهد داشت. کتاب‌شناسی حاضر تلاشی است برای معرفی مختصر کلیه کتب منتشره

پیرامون فلسطین، صهیونیسم، یهود و اسرائیل.^۲

در این جا لازم است به ویژگی‌های این کتاب‌شناسی اشاره گردد: ۱- در کار تدوین این کتاب‌شناسی فقط به کتبی که بعد از انقلاب اسلامی نگاشته شده بسنده نگردیده بلکه کتبی که قبل از تشکیل نظام مقدس جمهوری اسلامی در این زمینه نوشته شده در این مجموعه آمده که جمعاً ۷۷۷ عنوان کتاب معرفی گردیده است.

همچنین کتبی را در بر می‌گیرد که در حوزه زبان فارسی جای می‌گیرد و به زبان فارسی نوشته شده است. بنابراین کتب خارجی که در این راستا نوشته شده در این مجموعه اشاره‌ای نگردیده مگر اینکه به زبان فارسی ترجمه شده باشند مانند: سرگذشت فلسطین یا کارنامه سیاه استعمار نوشته «اکرم زعیتی»، که توسط علی اکبر هاشمی رفسنجانی به فارسی ترجمه گردیده یا مسأله فلسطین (گزارش کنفرانس حقوق دانان عرب)؛ ترجمه اسدالله مبشری.

۲- با توجه به اینکه عنوان کتاب کتاب‌شناسی فلسطین است اما خواننده با نگاهی اجمالی متوجه می‌شود که گردآورنده فقط به فلسطین اکتفا نکرده بلکه هر کتابی که ارتباط موضوعی با قضیه فلسطین داشته مثل صهیونیسم، یهود، اسرائیل... در این مجموعه

○ کتاب‌شناسی فلسطین، تهران: مرکز مطالعات فلسطین، چاپ اول: ۱۳۸۱، وزیر، شمیری

کتاب‌شناسی در اصطلاح به فهرستی از مشخصات منابع همراه با نظام خاص گفته می‌شود. این واژه معمولاً به معنای وسیع‌تر از تنظیم اطلاعات کتابها به کار می‌رود و امروزه شامل رساله‌ها، مقالات، روزنامه‌ها، مجلات، اسناد و حتی فیلم‌ها هم می‌شود.

کتاب‌شناسی‌ها معمولاً به منظور گردآوری اطلاعات موجود منابع و سامان بخشیدن به آنها با هدف اطلاع رسانی مطلوب برای مخاطبان انجام می‌گرفته است.

این دانش همانند دیگر علوم انسانی

در طول تاریخ تحولات و تطوراتی داشته است. خبرهایی از فهرست‌های الواح کتابخانه نینوا و کتابخانه اسکندریه از روزگار کهن نقل شده است که نشانگر قدمت بیش از دو هزار ساله آن است.

در جهان اسلام پس از پشت سر نهادن سده اول و دوم هجری و تثبیت اجتماعی و فرهنگی و رشد دانش‌های مختلف، انبوهی از منابع تدوین و عرضه شد. و فراوانی کتب در زمینه‌ها و ابعاد گوناگون و موضوعات متنوع اندیشمندان و فهرست نگاران را بر آن داشت که به «فهرست نگاری» روی آورد و این رویکرد آغاز احساس ضرورت فهرست نگاری و کتاب‌شناسی است که این نیاز به گفته بعضی از مورخان پس از مدتی به «نهضت فهرست نویسی» تبدیل شد که دو شخصیت برجسته جهان اسلام شیخ طوسی و ابن ندیم از پیشگامان فهرست نویسی به شمار می‌آیند.

نخستین کتاب‌شناسی اروپایی مربوط به ۱۴۹۴م. یعنی حدود چهار دهه پس از اختراع صنعت چاپ بود. این کتاب‌شناسی به فهرست کردن آثار مؤلفین کلیسا پرداخت. صنعت چاپ، نشر انبوه‌تر مکتوبات را فراهم آورد از این رو ناشران، برای معرفی تولیدات خود و حیثاً تبلیغ آنها، به فهرست سازی روی آوردند. بنابراین کتاب‌شناسی

گنجانده است حتی فراماسونری و لبنان که دلیل آن در مقدمه اینگونه آمده است:

«به لحاظ ارتباط موضوع فراماسونری و لبنان و... با موضوع و عنوان کتاب‌شناسی، سعی شده است که حتی الامکان کتب مربوط گردآوری و در این مجموعه ذکر گردد. فلذا خواننده محترم در میان تمام کتب موجود در این کتاب‌شناسی به یک ارتباط موضوعی پی خواهد برد که حتی حواشی تحقیقی بسیاری از فعالیت‌های مطالعاتی را نیز مستثنی خواهد نمود.»^۲

۳- از ویژگی‌های دیگر این کتاب‌شناسی این است که فقط به معرفی کتبی که جنبه پژوهشی داشته نپرداخته و تنها کتب تاریخی و سیاسی معرفی نگردیده بلکه اگر کتاب زمینه داستانی، نمایشنامه‌ای، شعری... داشته معرفی شده است و حتی داستان‌های کودکان نیز که ارتباط با این موضوع یا موضوعات مرتبط داشته از قلم نیفتاده است.

۴- این کتاب‌شناسی که از نوع کتاب‌شناسی موضوعی می‌باشد به اختصار و فهرست وار و الفبایی در معرفی کتب پرداخته و معرفی توصیفی را به فرصتی دیگر واگذاشته همان طور که در مقدمه کتاب به آن اشاره گردیده است. منظور از ذکر اختصار در معرفی کتب هم تنها آوردن عنوان کتاب، نام نویسنده، مترجم، ناشر، سال نشر، تعداد صفحات و قطع می‌باشد.

۵- ویژگی دیگر این کتاب‌شناسی، نمایه فنی عناوین، نمایه مؤلفان، مترجمان و ناشران است که در پایان کار تدوین (صفحه ۹۳ تا ۱۱۹) آمده است که برای پژوهشگران بسیار راه گشا خواهد بود زیرا اگر فقط نام مؤلف یا مترجم یا ناشر را در بایگانی حافظه داشته باشند با مراجعه به نمایه‌ها می‌توانند اطلاعات کامل را به دست آورند و نیازی به تورق همه کتاب نمی‌باشد.

اما برخی از نکات که جا داشت به آن توجه شود:

۱- در ابتدای کتاب جای شیوه نامه چگونگی تدوین خالی است. با توجه به اینکه شیوه نامه و روش تدوین و تنظیم کتب به ویژه در کتاب‌شناسی‌ها از ضروریات می‌باشد. البته منظور ما در این جا از شیوه‌نامه فقط این نیست که چگونه یک کتاب معرفی گردیده و مدخل‌ها و عناوین برچه اساسی تنظیم شده‌اند بلکه منظور این است مثلاً اگر کتابی دو نام داشته یا دو مترجم یا مصحح چگونه معرفی گردیده است. یا هر کدام از علامت‌های اختصاری نشانگر چیست؟ که این «شیوه نامه» بسیاری از ابهامات خواننده را بر طرف می‌سازد و پاسخگوی سؤالات وی می‌باشد.

۲- به محل نشر کتاب اشاره‌ای نگردیده و فقط نام ناشر آمده است در حالی که محل نشر خواننده را در تهیه و خرید کتاب در صورت نیاز یاری می‌دهد هر چند که اغلب با مراجعه به کتاب «راهنمای ناشران ایران» می‌توان به محل نشر نیز دست یافت اما شاید این امکان برای همه خوانندگان وجود نداشته باشد.

۳- از علائم اختصاری خیلی کم استفاده شده است. در حالی که این علائم از اطالۀ کلام جلوگیری می‌کند. مثلاً در معرفی ناشر کتاب نقش یهود در پیدایش کمونیسم آمده؛ «احتمالاً بعثت» که علامت!؟

می‌توانست به جای «احتمالاً» بنشیند.

۴- اگر هر کتابی با شماره معرفی می‌شد بهتر می‌نمود یعنی کتب به ترتیب از ۱-۷۷۷ شماره می‌خورد این کار نیز به سهولت کار تحقیق نیز می‌افزاید و اگر خواننده در موضوعی خاص تحقیق می‌کند نیازی نیست که کتب را فهرست‌برداری نماید بلکه یادداشت شماره‌ها کافی می‌نمود در عین حالی که می‌شد براساس این شماره نمایه موضوعی نیز ساخت و خواننده را کمک و مساعدت بیشتری در کار پژوهش کرد مثلاً اگر خواننده‌ای قصد داشت که درباره لبنان تحقیق نماید نیازی به تورق همه کتاب نبود.

۵- همه کتب معرفی شده با توجه به موضوع این کتاب‌شناسی فهرست نشده و معرفی نگردیده است به عنوان مثال: زیر درختان صدر. سیدرضا صدر، تهران: نشر پژوهش‌های اسلامی (داستان مباحثه پیامبر (ص) بایهودیان)

○ دو برادر. مرتضی امین فروغی، تهران: اعلامی، ۱۳۶۴ (درباره یهودا و قطروس دو برادر از قوم بنی اسرائیل که اولی خداشناس و دومی کافر بود)

○ یهود در المیزان. حسین فعال عراقی، تهران: نشر سبحان، ۱۳۸۱ (البته کتاب فوق ممکن است بعد از چاپ این کتاب‌شناسی منتشر شده باشد)

۶- اگر کلیه صفحات کتاب با قلم (فونت) کوچک‌تر و به صورت ستونی نوشته می‌شد هم از بعدی بر زیبایی کتاب می‌افزود و هم در صرفه جویی کاغذ بسیار مؤثر بود همان‌طور که در بخش نمایه‌ها این شیوه اعمال شده است.

۷- متأسفانه چون ظاهراً تمامی اسامی در نمایه‌ها با رایانه الفبایی شده است و بعداً دقت کافی به عمل نیامده (به ویژه در نمایه مؤلفین) لذا اسامی که با الف و لام آغاز شده است مثل الرفاعی، العلوی... در حرف الف قرار گرفته که این اشتباه است و باید مطابق حرف اول آنها در جای خود قرار می‌گرفت.

در پایان یاد کرد این نکته نیز ضروری است، آن چیزی که این جانب را ترغیب و تشویق نمود که برخی از انتقادات را مطرح نماید براساس پیشنهادی بود که از سوی مرکز مطالعات فلسطین در مقدمه کتاب آمده:

«تکامل این اقدام علمی جز با نظرات، رهنمودها و انتقادات شما عزیزان میسر نخواهد شد. چرا که گردآورنده مدعی جامع بودن و بی‌نقص بودن محتوا نمی‌باشد. ضمن آن که قصد دارد در آستانه روز قدس هر سال با اضافه نمودن کتب جدید انتشار این مجموعه را تجدید چاپ نماید.»^۴

پی‌نوشت‌ها:

(۱) مرجع ۷۸: کارنامه منابع اسلامی ایران در سال ۱۳۷۸، صفحه نوزده الی بیست و سه، با اندکی دخل و تصرف در عبارات

(۲) کتاب‌شناسی فلسطینی؛ ص ۳

(۳) کتاب‌شناسی فلسطینی؛ ص ۴

(۴) همان جا؛